

3. ABSOLUTYZM WE FRANCJI – NOTATKA

Absolutyzm – forma rządów, polegająca na skupieniu władzy w rękach panującego monarchy. Jego władza nie podlega niczyjej kontroli.

Merkantylizm – doktryna ekonomiczna, zgodnie z którą dobrobyt kraju, zależy od korzystnego obrotu handlowego.

Wykształcenie się absolutyzmu we Francji zawdzięczamy reformom **kardynała Armanda Richelieu**, który był pierwszym ministrem **Ludwika XIII**. Francja ostatecznie przekształciła się w monarchię absolutną za panowania **Ludwika XIV**, w drugiej połowie XVII w.

1. Przyczyny wykształcenia się absolutyzmu we Francji :

- kryzys monarchii stanowej – upadek znaczenia szlachty i duchowieństwa. Liczebność szlachty znacznie zmalała po wielu wojnach końca średniowiecza (np. wojna stuletnia). Na skutek reformacji spadło znacznie znaczenie duchowieństwa;
- wzrost znaczenia mieszczaństwa, które korzystało ze skutków wypraw geograficznych; mieszczaństwo dzięki rozwojowi handlu i rzemiosła znacznie się wzbogaciło. Szlachta, która nie uczestniczyła w tym procesie z kolei ubożała;
- Francja przekształca się w monarchię kolonialną. Do zdobycia i utrzymania kolonii potrzebna jest silna, stała armia zawodowa. Rośnie znaczenie piechoty i artylerii, a maleje znaczenie jazdy. Król potrzebuje coraz większych funduszy na zaciąg armii i jej utrzymanie. Może je otrzymać jedynie od stanu trzeciego (mieszczaństwo i chłopstwo);
- król starał się ograniczyć rolę starej administracji, w której stanowiska przydzielano ze względu na pochodzenie społeczne, a nie umiejętności. Potrzebował silnej, nowej administracji która umiałaby zarządzać nowożytnym państwem i która byłaby mu całkowicie podporządkowana.

2. Rządy Henryka IV Burbona (1589 – 1610)

- zlikwidował pozostałości feudalnych władz lokalnych; na ich miejsce **utworzył urząd intendentów**, którzy zarządzali prowincjami. Intendenci podlegali królowi ,
- zreorganizował urzędy centralne – wprowadził rady królewskie,
- sprzedawał urzędy i w ten sposób uzupełnił dochody skarbu; powstała nowa szlachta = **szlachta urzędnicza**,
- biurokratyzacja – zwiększenie ilości biur,
- przestał zwoływać Stany Generalne,
- uporządkował budżet i odzyskał dobra królewskie,
- rozbudował stałą armię,
- popierał rozwój manufaktur,
- **ogłoszenie edyktu nantejskiego (1598)** – wprowadzał generalnie wolność wyznania we Francji (w Paryżu i okolicach zakaz praktyk protestanckich); równouprawnienie polityczne protestantów z katolikami; protestanci uzyskali 200 twierdz jako gwarancję bezpieczeństwa.

3. Rządy Ludwika XIII (1610 – 1643)

a) regencja Marii Medycejskiej (1610 – 1617)

- kryzys wewnętrzny i osłabienie władzy królewskiej,
- zwołano Stany Generalne (1614 – 1615),
- królowa zawarła sojusz z hiszpańskimi Habsburgami, zmieniając tym samym system sojuszy i kierunki polityki zagranicznej Francji,

b) samodzielne rządy Ludwika XIII (1617 – 1643) i jego pierwszego ministra kardynała Armanda du Plessis de Richelieu (1624 – 1642)

▪ cele kardynała:

- ✓ wzmocnienie władzy królewskiej,
- ✓ podniesienie autorytetu Francji na arenie międzynarodowej,

By je osiągnąć kardynał musiał ograniczyć wpływy hugenotów i arystokracji.

Uważał, że najważniejsza jest racja stanu (interes państwa) i temu podporządkował całą swoją działalność.

▪ reformy kardynała Armanda Richelieu, za panowania Ludwika XIII:

- ✓ ograniczył rolę hugenotów (francuskich kalwinów), którym Henryk IV przyznał 200 twierdz, jako gwarancję wolności wyznania. Richelieu pozbawił hugenotów niezależności politycznej – zabrał im twierdze, przywileje (prawo do zgromadzeń) i wojsko prowadząc z nimi wojny. Hugenoci zostali pokonani po zdobyciu przez wojska królewskie twierdzy La Rochelle (1627). W **edykcie łaski (1629)** zagwarantował im wolność wyznania,
- ✓ ograniczył prawa i przywileje arystokracji francuskiej – wprowadził zakaz posiadania prywatnych zamków warownych z wyjątkiem terenów przygranicznych oraz zakaz pojedynków,
- ✓ rozbudował armię i flotę francuską,
- ✓ pozbawił faktycznej władzy stare instytucje stanowe :
 - zorganizował administrację podległą królowi – pozbawił władzy radę królewską, a na jej miejsce powołał **rząd złożony z fachowców** (ministrów);
 - **zreformował urząd intendentów** zarządzających prowincjami, którym nadał nowe uprawnienia: ustawodawcze, sędownicze, administracyjne i podatkowe; urzędu intendenta nie można było kupić,
 - **zaprzestał zwoływania Stanów Generalnych**,
 - znaczenie utraciły również zgromadzenia lokalne (prowincjonalne)
 - ograniczył uprawnienia samorządów miejskich
- ✓ rozwinął rodzimą produkcję – był zwolennikiem merkantylizmu (doktryna ekonomiczna, zgodnie z którą dobrobyt kraju zależy od rozwoju rzemiosła i handlu); ograniczył import i dążył do zwiększenia eksportu
- ✓ zwiększył podatki,
- ✓ rozbudował i usprawnił system komunikacji i pocztę,
- ✓ stworzył sprawnie istniejącą dyplomację,
- ✓ za jego rządów Francja powróciła do prowadzenia polityki antyhabsburskiej.

4. Rządy Ludwika XIV (1643 – 1715)

a) **regencja Anny Austriaczki** – początkowo rządy w imieniu małoletniego króla sprawowała matka Anna Austriaczka i pierwszy minister **kardynał Juliusz Mazzarini**. Okres ten cechuje trudna sytuacja wewnętrzna – hugenoci i arystokracja dążą do odzyskania utraconych przywilejów. Chłopi i mieszczaństwo dążą do zmniejszenia powinności na rzecz państwa.

- 1643 – 1645 – **powstania chłopskie** w różnych regionach Francji, spowodowane wprowadzeniem nowych podatków na udział Francji w wojnie trzydziestoletniej;
- **1648 – 1649 – fronda parlamentarna** – parlament francuski (sąd rejestrujący edykty królewskie) dążył do ograniczenia władzy królewskiej. Wysunął następujące żądania:
 - ✓ nowe podatki powinny być zatwierdzane przez parlament,
 - ✓ zakaz aresztowania bez wyroku sądu,

✓ zniesienie urzędu intendentów.

Wybuchł bunt ludności Paryża przeciwko kardynałowi Mazzariniemu i władzy królewskiej, stłumiony dopiero w 1649 r. przez wojska królewskie, które powróciły do kraju po zawarciu pokoju westfalskiego.

- **1649 – 1653 – fronda książąt** – bunt arystokracji przeciwko monarchii absolutnej, który przekształcił się w wojnę domową. Na czele buntu stanął **książę Kondeusz**. Buntownicy ponieśli klęskę dopiero w 1653 r. Króla poparło mieszczaństwo i średnia szlachta.

b) osobiste rządy Ludwika XIV (1661 – 1715). Jak mówił „*Państwo to ja*” .

- zlikwidował urząd pierwszego ministra, a administrację podporządkował bezpośrednio sobie;
- umocnił i rozwinął administrację państwową – administracja dzieliła się na centralną i lokalną.
 - ✓ W skład administracji centralnej wchodziły rady, które spełniały funkcje ministerstw (stanu, depesz, finansów, wyznań i handlu, prywatna (sądy)). Rady tworzyły Wysoką Radę, której przewodniczył król.
 - ✓ Utworzył urzędy centralne (kanclerz, kontroler generalny, sekretarz stanu). Mieli ściśle określone kompetencje i osobiście odpowiadali przed królem.
 - ✓ Administracja lokalna opierała się na intendentach, którzy zarządzali prowincjami (nadzorowali administrację lokalną, sądy, pilnowali prawa i porządku, pobierali podatki). Intendenci posiadali wykształcenie prawnicze i podlegali królowi.
- pozbawił znaczenia dawne urzędy i instytucje stanowe – król nie zwoływał Stanów Generalnych, odebrał parlamentowi paryskiemu **prawa remonstracji** tzn., że parlamenty mogły rejestrować edykty królewskie i nie mogły odmówić tej rejestracji; pozostawił urząd gubernatora ale pozbawił go realnej władzy. Urzędy pełniła szlachta urzędnicza, która kupiła sobie urzędy.
- zniósł edykt nantejski (1685), który gwarantował wolność wyznania. Na skutek prześladowań hugenoci emigrowali np. do Anglii,
- utworzono policję bezpośrednio podległą królowi, która mogła aresztować człowieka bez wyroku sądowego. Bastylia, więzienie polityczne, stało się symbolem absolutyzmu,
- wprowadzono cenzurę,
- minister **Jan Baptysta Colbert** przeprowadził **reformy gospodarcze**:
 - ✓ podniesiono czynsze dzierżawne w dobrach królewskich,
 - ✓ zrewidowano i zmniejszono przywileje szlachty,
 - ✓ wprowadzono nowy system pobierania podatków,
 - ✓ popierano rozwój rodzimej produkcji i handlu – popierał eksport i starał się ograniczyć import, poprzez wprowadzenie ceł zaporowych (**polityka merkantylizmu**),
 - ✓ zakazał sprzedaży francuskiego zboża za granicę,
 - ✓ rozbudował flotę handlową i wojenną,
 - ✓ z jego inicjatywy w 1663 r. przeprowadzono pierwszy spis ludności,
 - ✓ założył kompanie handlowe min.: lewantyńską, wschodnioindyjską, zachodnioindyjską,
- zreorganizował armię – zwiększył liczbę żołnierzy do 280 tys.(była to armia zawodowa) , wprowadził jednolite umundurowanie, nową broń (palną); większe znaczenie uzyskała artyleria, kładł nacisk na wykształcenie oficerów (akademie wojskowe) oraz na rozwój inżynierii wojskowej (fortyfikacje)
- dbał o rozwój oświaty. W tym celu utworzono francuską Akademię Nauk
- opracowano kodeks cywilny.

5. Polityka zagraniczna Ludwika XIV:

a) cele polityki zagranicznej:

- opanowanie zachodnich obszarów Rzeszy,
- opanowanie Niderlandów Południowych, należących do Hiszpanii,
- opanowanie Niderlandów Północnych (Holandii),
- przejęcie samej Hiszpanii wraz z jej koloniami poprzez zgłoszenie pretensji do tronu hiszpańskiego przez dynastię Burbonów,
- wspieranie Stuartów walczących o tron angielski.

b) wojna francusko – hiszpańska 1667 – 1668 tzw. wojna dewolucyjna (o Niderlandy Południowe)

- uwarunkowania:
 - ✓ Od 1635 r. Francja toczyła wojnę z Hiszpanią, wojnę o dominację w Europie w ramach wojny trzydziestoletniej. Mazzariniemu udało się na drodze dyplomatycznej doprowadzić do osamotnienia Hiszpanii. Ostatecznie w 1659 r. kardynał Mazzarini podpisał z Hiszpanią **pokój pirenejski**, który kończył rywalizację hiszpańsko – francuską.
 - Francja zyskała Artois, część Luksemburga, Flandrii i Katalonii,
 - Maria Teresa, córka króla Hiszpanii Filipa IV, infantka hiszpańska, miała poślubić Ludwika XIV Burbona,
 - w razie wymarcia Habsburgów hiszpańskich Francja miała objąć tron Hiszpanii,
 - ✓ Pokój pirenejski zmienił układ sił w Europie. Umocnił pozycję Francji i zakończył okres dominacji Hiszpanii.
 - ✓ rząd Hiszpanii zażądał zrzeczenia się praw do tronu Hiszpanii przez Marię Teresę w zamian za olbrzymi posag, jednak nie zebrał całej sumy,
 - ✓ po śmierci Filipa IV Habsburga tron Hiszpanii objął jego syn z drugiego małżeństwa Karol II Habsburg. Ludwik XIV zażądał od Hiszpanii Niderlandów Południowych jako odszkodowania. Hiszpania odmówiła.
- Francję poparła Anglia, Holandia i Szwecja (kraje protestanckie) grożąc Hiszpanii interwencją. Przewaga Francji na lądzie i na morzu była olbrzymia. Zablokowano porty hiszpańskie, a większość Niderlandów została zajęta. W 1668 r. wojska francuskie wkroczyły do Franche – Comté.
- pokój w Akwizgranie 1668 r.:
- Niderlandy Południowe zostały podzielone między Francję i Hiszpanię. Francja uzyskała część Flandrii z bogatymi miastami. Francja wycofała się jednak z Franche – Comté.

c) wojna francusko – holenderska 1672 – 1679; przekształciła się w wojnę z **koalicją antyfrancuską**, w skład której wchodziły: Zjednoczone Prowincje Niderlandów (Holandia), Brandenburgia, Cesarstwo Habsburgów, Hiszpania;

- uwarunkowania:
 - ✓ Niderlandy Północne (Zjednoczone Prowincje) czuły się zagrożone zdobyciami Francji w Niderlandach Południowych. Były republiką, która ostro występowała przeciwko absolutyzmowi, co pogarszało stosunki z Francją.
 - ✓ Niderlandy były wówczas największą potęgą handlową. Holenderscy kupcy stanowili konkurencję dla kupców francuskich. J. Colbert dążył do wyeliminowania holenderskich konkurencji zgodnie z założeniami merkantylizmu. W tym celu wprowadził wysokie taryfy celne na produkty holenderskie, w tym na śledzie i korzenie sprowadzane z kolonii. W odpowiedzi Holendrzy wprowadzili zakaz wwozu alkoholu francuskiego i podwyższyli cła na francuskie produkty luksusowe o 50%

- ✓ Francja wprowadziła zakaz handlu z Niderlandami Północnymi, co doprowadziło do wybuchu wojny.
- ✓ Ludwik XIV zawarł sojusz z Anglią i Szwecją przeciwko Zjednoczonym Prowincjom Niderlandów. Anglii, rządzonej przez Karola II Stuarta zapewnił fundusze i pomoc przy rekatolizacji kraju, a Szwecji zagwarantował pokój z Danią. Domagał się by w razie pomocy książąt Rzeszy dla Niderlandów Szwecja zaatakowała ich z Pomorza. Miał również ciche poparcie cesarza Leopolda I Habsburga i części książąt Rzeszy. Niderlandy Północne były osamotnione.
- przebieg :
 - ✓ Francja wypowiedziała wojnę Holandii,
 - ✓ Holandia zawarła sojusz antyfrancuski z Cesarstwem Habsburgów, Danią, Brandenburgią,
 - ✓ w 1674 r. pokój z Holandią zawarła Anglia,
 - ✓ Francja mimo sukcesów była wyczerpana wojną na trzy fronty i rozpoczęła rozmowy pokojowe
- pokój w Nijmegen 1678 r. Francji z Holandią i Hiszpanią
Francja uzyskała Franche-Comté, kilka miast w hrabstwach Flandrii i Hainaut.
- pokój Francji z cesarstwem Habsburgów 1679 r.
Francuzi uzyskali potwierdzenie swych praw do Alzacji i Lotaryngii.

d) wojna z Ligą Augsburską 1687 – 1697

- przyczyny :
 - ✓ prowadzona przez Francję **polityka reunionów** – polityka przyłączania do Francji małych państw niemieckich leżących przy granicy franc. – niem. Ludwik XIV stosował politykę zastraszania,
 - ✓ Wilhelm III Orański, namiestnik Niderlandów Północnych dążył do wojny z Francją chcąc odzyskać wcześniej utracone ziemie i chcąc powstrzymać ekspansję francuską na wschód. Stworzył koalicję antyfrancuską zwaną Ligą Augsburską (Holandia, Cesarstwo Habsburgów, drobne państwa niemieckie. W 1689 r. dołączyły Anglia – Wilhelm III królem Anglii od 1689 r., Hiszpania, Szwecja, Sabaudia, chcąc odzyskać wcześniej utracone ziemie)
- przebieg : Francja uprzedziła atak i wkroczyła do państw niemieckich, m.in. niszcząc Palatynat Reński. Wojnę toczono we Włoszech, w Niemczech, w Anglii – próba przywrócenia tronu Jakubowi II, na morzu i w Holandii.
- pokój w Riswijk 1697 r. – Ludwik XIV:
 - ✓ uznał Wilhelma III Orańskiego za króla Anglii i przestał wspomagać Jakuba II,
 - ✓ zrzekł się Luksemburga (na rzecz Hiszpanii), Lotaryngii, wcześniejszych zdobyczy w Alzacji,
 - ✓ podpisał z Holandią korzystny dla niej traktat handlowy.

e) podsumowanie polityki zagranicznej – Ludwik XIV:

- powiększył terytorium Francji o część Flandrii, Frencz – Comté, Alzację ze Strasburgiem, Lotaryngię, Luksemburg, Księstwo Dwóch Mostów,
- zwiększył imperium kolonialne – nowe kolonie francuskie z XVII w. – Gwadelupa, Dominikana, część Haiti (Santo Domingo), Grenada, Martynika, Antyle,
- wplątał Francję w wojnę o sukcesję hiszpańską (1701 – 1713), po wygaśnięciu hiszpańskiej linii Habsburgów. W 1713 r. zawarto pokój w Utrechcie. Wnuk Ludwika XIV – Filip V Burbon – został królem Hiszpanii (1683 – 1746) ale musiał się zrzec praw do tronu francuskiego, zrzec się posiadłości hiszpańskich w Niderlandach Południowych i we Włoszech (Mediolan, Neapol) na rzecz cesarza Karola VI Habsburga, Anglia otrzymała Gibraltar (1704) .